

Υπόθεση T-42/07

The Dow Chemical Company κ.λπ.

κατά

Ευρωπαϊκής Επιτροπής

«Ανταγωνισμός — Συμπράξεις — Αγορά του καουτσούκ από βουταδιένιο και του καουτσούκ από στυρόλιο και βουταδιένιο που παράγεται με πολυμερισμό γαλακτώματος — Απόφαση διαπιστώνουσα παράβαση του άρθρου 81 ΕΚ — Καταλογισμός της παραβάσεως — Πρόστιμα — Σοβαρότητα και διάρκεια της παραβάσεως — Επιβαρυντικές περιστάσεις»

Απόφαση του Γενικού Δικαστηρίου (πρώτο τμήμα) της 13ης Ιουλίου 2011. . . II - 4538

Περίληψη της αποφάσεως

- 1. Ανταγωνισμός — Κοινοτικοί κανόνες — Παραβάσεις — Καταλογισμός — Μητρική εταιρία και θυγατρικές — Οικονομική ενότητα — Κριτήρια εκτιμήσεως
(Άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ)*
- 2. Ανταγωνισμός — Κοινοτικοί κανόνες — Παραβάσεις — Καταλογισμός — Μητρική εταιρία και θυγατρικές — Οικονομική ενότητα — Διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής
(Άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ)*
- 3. Ανταγωνισμός — Διοικητική διαδικασία — Απόφαση της Επιτροπής διαπιστώνουσα παράβαση — Η Επιτροπή φέρει το βάρος αποδείξεως τόσο της παραβάσεως όσο και της διάρκειάς της — Περιεχόμενο του βάρους αποδείξεως
(Άρθρο 81 § 1 ΕΚ)*

4. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Κριτήρια — Σοβαρότητα της παραβάσεως — Μέτρηση της πραγματικής ικανότητας προκλήσεως ζημίας στην οικεία αγορά (Άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ· ανακοίνωση 98/С 9/03 της Επιτροπής, σημείο 1 Α, εδ. 1 έως 4 και 6)
5. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Κριτήρια — Σοβαρότητα της παραβάσεως — Εκτίμηση με βάση τη φύση της παραβάσεως — Πολύ σοβαρές παραβάσεις (Άρθρο 81 ΕΚ· ανακοίνωση 98/С 9/03 της Επιτροπής)
6. Ανταγωνισμός — Διοικητική διαδικασία — Ανακοίνωση των αιτιάσεων — Αναγκαίο περιεχόμενο — Σεβασμός των δικαιωμάτων άμυνας (Άρθρα 81 ΕΚ και 82 ΕΚ)
7. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Κατάταξη των εμπλεκομένων επιχειρήσεων σε διαφορετικές κατηγορίες — Κύκλος εργασιών που λαμβάνεται υπόψη (Άρθρο 81 § 1 ΕΚ· ανακοίνωση 98/С 9/03 της Επιτροπής, σημείο 1 Α)
8. Ανταγωνισμός — Πρόστιμα — Ύψος — Καθορισμός — Κριτήρια — Αποτρεπτικός χαρακτήρας του προστίμου (Άρθρο 81 ΕΚ· ανακοίνωση 98/С 9/03 της Επιτροπής)
9. Διαδικασία — Δικαστικά έξοδα — Αποδοτέα έξοδα — Έννοια (Κανονισμός διαδικασίας του Γενικού Δικαστηρίου, άρθρο 91)

1. Στην ειδική περίπτωση κατά την οποία η θυγατρική που διέπραξε παράβαση των κοινοτικών κανόνων του ανταγωνισμού ανήκει εξ ολοκλήρου στη μητρική εταιρία, η μεν μητρική εταιρία έχει τη δυνατότητα ασκήσεως αποφασιστικής επιρροής επί της θυγατρικής, υφίσταται δε μαχητό τεκμήριο ότι η μητρική εταιρία

όντως ασκεί αποφασιστική επιρροή επί της θυγατρικής της. Υπό τις συνθήκες αυτές, εφόσον η Επιτροπή αποδείξει ότι η θυγατρική ανήκει εξ ολοκλήρου στη μητρική εταιρία, συνάγεται ότι η μητρική εταιρία ασκεί αποφασιστική επιρροή επί της εμπορικής πολιτικής της θυγατρικής. Στη συνέχεια, η Επιτροπή δύναται

να θεωρήσει τη μητρική εταιρία συνυπεύθυνη για την καταβολή του επιβληθέντος στη θυγατρική προστίμου, εκτός αν η μητρική εταιρία, στην οποία απόκειται να ανατρέψει αυτό το τεκμήριο, αποδείξει ότι, κατ' ουσίαν, η θυγατρική της ενεργεί αυτοτελώς στην αγορά.

2. Ο καταλογισμός της παραβάσεως στη μητρική εταιρία εμπίπτει στη διακριτική ευχέρεια της Επιτροπής. Το γεγονός ότι η Επιτροπή εκτίμησε, με προγενέστερες αποφάσεις της, ότι οι περιστάσεις μιας υποθέσεως δεν δικαιολογούν τον καταλογισμό των πράξεων της θυγατρικής στη μητρική εταιρία δεν σημαίνει ότι η Επιτροπή υποχρεούται να προβεί στην ίδια εκτίμηση και με μεταγενέστερη απόφασή της.

Απόκειται, συνεπώς, στη μητρική εταιρία να ανατρέψει το τεκμήριο αυτό, αποδεικνύοντας ότι οι εν λόγω θυγατρικές καθόριζαν αυτοτελώς την εμπορική πολιτική τους και δεν συναποτελούν ενιαία οικονομική οντότητα ούτε, ως εκ τούτου, ενιαία επιχείρηση κατά την έννοια του άρθρου 81 ΕΚ. Ειδικότερα, εναπόκειται στη μητρική εταιρία να προσκομίσει κάθε στοιχείο σχετικό με τους οργανωτικούς, οικονομικούς και νομικούς δεσμούς μεταξύ της θυγατρικής και της ίδιας, που ενδεχομένως αποδεικνύει ότι οι εταιρίες αυτές δεν αποτελούν ενιαία οικονομική οντότητα. Το Γενικό Δικαστήριο πρέπει να λαμβάνει υπόψη το σύνολο των προσκομισθέντων από τους διαδίκους στοιχείων, των οποίων ο χαρακτήρας και η σημασία ενδέχεται να ποικίλλουν ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά κάθε υποθέσεως.

(βλ. σκέψη 75)

3. Όσον αφορά την απόδειξη παραβάσεως του άρθρου 81, παράγραφος 1, ΕΚ, απόκειται στην Επιτροπή να αποδείξει όχι μόνον την παράβαση, αλλά και τη διάρκειά της. Για τον υπολογισμό της διάρκειας παραβάσεως που συνίσταται στον περιορισμό του ανταγωνισμού, πρέπει να προσδιορίζεται η διάρκεια της συμφωνίας, δηλαδή το χρονικό διάστημα που παρήλθε από τη σύναψή της έως τη λύση της. Ελλείψει στοιχείων δυνάμενων να αποδείξουν απευθείας τη διάρκεια μιας παραβάσεως, η Επιτροπή πρέπει να στηριχθεί τουλάχιστον σε αποδεικτικά στοιχεία σχετικά με πραγματικά περιστατικά χωρίς μεγάλη χρονική απόσταση μεταξύ τους, ώστε να μπορεί λογικά να γίνει δεκτό ότι η παράβαση συνεχίστηκε αδιάλειπτα μεταξύ δύο συγκεκριμένων ημερομηνιών.

(βλ. σκέψεις 56, 58-59)

Τούτο δεν συμβαίνει όταν η Επιτροπή δεν παραθέτει κανένα συγκεκριμένο στοιχείο από το οποίο να προκύπτει σύμπτωση βουλήσεως της οικείας επιχείρησης και των λοιπών μετεχόντων στη σύμπραξη κατά τη διάρκεια της συμπράξεως και όταν από τα προσκομισθέντα έγγραφα δεν προκύπτει ότι πραγματοποιήθηκε η αντίθετη προς τους κανόνες του ανταγωνισμού βούληση την οποία εξέφρασε ένας εκ των μετεχόντων στη σύμπραξη προς την οικεία επιχείρηση.

Πλην όμως, το γεγονός απλώς και μόνον ότι ένα στέλεχος εταιρίας μετέχουσα σε σύμπραξη έχει τεθεί στη διάθεση άλλης εταιρίας δεν σημαίνει αφεαυτού ότι η δεύτερη εταιρία καθίσταται αυτομάτως μετέχουσα στη σύμπραξη. Συγκεκριμένα, δεν αποκλείεται, υπό τις περιστάσεις αυτές, είτε το εν λόγω στέλεχος να αποφασίσει να μην εμπλέξει την εταιρία στην οποία έχει αποσπαστεί σε πρακτικές αντίθετες προς τους κανόνες του ανταγωνισμού είτε η εν λόγω εταιρία να λάβει μέτρα προς αποφυγή τέτοιων πρακτικών. Απόκειται, συνεπώς, στην Επιτροπή να αποδείξει ότι, κατά το επίμαχο διάστημα, η εταιρία, χάρη στα πληροφοριακά στοιχεία που της παρέσχε ο εν λόγω υπάλληλος στο πλαίσιο των παλαιών καθηκόντων του, έθεσε σε εφαρμογή τις συναφθείσες στο πλαίσιο της συμπράξεως συμφωνίες και, ως εκ τούτου, δεν ενήργησε αυτοτελώς στην αγορά.

(βλ. σκέψεις 88-89, 91-93, 95)

4. Κατά τις κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ, οι παραβάσεις διακρίνονται σε ελαφρές, σοβαρές και πολύ σοβαρές (σημείο 1 Α, πρώτο και δεύτερο εδάφιο, των κατευθυντήριων γραμμών). Εξάλλου, η διαφοροποίηση των επιχειρήσεων συνίσταται στον προσδιορισμό, σύμφωνα με το σημείο 1 Α, τρίτο, τέταρτο και έκτο εδάφιο, των κατευθυντήριων γραμμών, της ατομικής συμβολής κάθε επιχείρησης στην επιτυχία της συμπράξεως, από πλευράς ουσιαστικής οικονομικής δυνατότητάς της, προκειμένου αυτή να καταταγεί στην κατάλληλη κατηγορία.

Πάντως, η ατομική συμβολή εκάστης επιχείρησης, βάσει της ουσιαστικής οικονομικής δυνατότητάς της, στην επιτυχία της συμπράξεως πρέπει να διακρίνεται από την επίπτωση της παραβάσεως, για την οποία γίνεται λόγος στο σημείο 1 Α, πρώτο εδάφιο, των κατευθυντήριων γραμμών. Στη δεύτερη περίπτωση, η επίπτωση της παραβάσεως λαμβάνεται υπόψη, εφόσον είναι δυνατόν να εκτιμηθεί, για τον χαρακτηρισμό της παραβάσεως ως ελαφράς, σοβαρής ή πολύ σοβαρής. Αντιθέτως, η ατομική συμβολή εκάστης επιχείρησης λαμβάνεται υπόψη για τη στάθμιση των ποσών που καθορίζονται βάσει της σοβαρότητας της παραβάσεως.

Συνεπώς, ακόμη και αν η παράβαση δεν έχει επιπτώσεις, η Επιτροπή δύναται να αποφασίσει, σύμφωνα με το σημείο 1 Α,

τρίτο, τέταρτο και έκτο εδάφιο, των κατευθυντήριων γραμμών, αφού χαρακτηρίσει την παράβαση ως ελαφρά, σοβαρή ή πολύ σοβαρή, να προβεί σε διαφορετική μεταχείριση των εμπλεκόμενων επιχειρήσεων.

(βλ. σκέψεις 122-124)

5. Από την περιγραφή των πολύ σοβαρών παραβάσεων στις κατευθυντήριες γραμμές για τον υπολογισμό των προστίμων που επιβάλλονται δυνάμει του άρθρου 15, παράγραφος 2, του κανονισμού 17 και του άρθρου 65, παράγραφος 5, της Συνθήκης ΕΚΑΧ προκύπτει ότι συμφωνίες ή εναρμονισμένες πρακτικές που αποσκοπούν, ιδίως, όπως εν προκειμένω, στον καθορισμό τιμών-στόχων ή στην κατανομή μεριδίων αγοράς μπορούν να χαρακτηρίζονται, λόγω της φύσεώς τους και μόνον, ως «πολύ σοβαρές», χωρίς να απαιτείται να αποδείξει η Επιτροπή την επέλευση συγκεκριμένων επιπτώσεων στην αγορά. Ομοίως, οι οριζόντιες συμπράξεις σε θέματα τιμών θεωρούνται πολύ σοβαρές παραβάσεις του κοινοτικού δικαίου του ανταγωνισμού και τούτο αρκεί για να χαρακτηριστούν από μόνες τους ως πολύ σοβαρές.

(βλ. σκέψη 126)

6. Το δικαίωμα ακροάσεως, στο πλαίσιο διοικητικής διαδικασίας ενώπιον της Επιτροπής, αποτελεί γενική αρχή η οποία επιβάλλει ιδίως την υποχρέωση

να περιλαμβάνει η ανακοίνωση αιτιάσεων, την οποία απευθύνει η Επιτροπή σε επιχείρηση στην οποία προτίθεται να επιβάλει κύρωση λόγω παραβάσεως των κανόνων περί ανταγωνισμού, τα ουσιώδη στοιχεία σε βάρος της εν λόγω επιχείρησης, όπως τα προσαπτόμενα πραγματικά περιστατικά, ο χαρακτηρισμός τους και τα αποδεικτικά στοιχεία επί των οποίων στηρίζεται η Επιτροπή, ώστε η επιχείρηση αυτή να είναι σε θέση να προβάλει λυσιτελώς τα επιχειρήματά της στο πλαίσιο της κινηθείσας κατ' αυτής διοικητικής διαδικασίας. Όσον αφορά ειδικότερα τον υπολογισμό των προστίμων, η Επιτροπή, εφόσον αναφέρει ρητώς, στην ανακοίνωση των αιτιάσεων, ότι θα εξετάσει κατά πόσον πρέπει να επιβληθούν πρόστιμα στις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις και εκθέτει τα κύρια πραγματικά και νομικά στοιχεία που μπορούν να προκαλέσουν την επιβολή προστίμου, όπως η βαρύτητα και η διάρκεια της εικαζόμενης παραβάσεως και το γεγονός ότι διαπράχθηκε εκ προθέσεως ή εξ αμελείας, εκπληρώνει την υποχρέωση σεβασμού του δικαιώματος ακροάσεως των επιχειρήσεων. Κατ' αυτό τον τρόπο, τούς παρέχει τα αναγκαία στοιχεία για την άμυνά τους όχι μόνον κατά της διαπίστωσης της παραβάσεως, αλλά και κατά της επιβολής προστίμου.

(βλ. σκέψη 128)

7. Όταν η Επιτροπή κατατάσσει τις εμπλεκόμενες επιχειρήσεις σε κατηγορίες, ενόψει του καθορισμού του ύψους των προστίμων για παράβαση του άρθρου 81,

παράγραφος 1, ΕΚ, τα κατώτατα όρια για καθεμία από τις κατ' αυτόν τον τρόπο προσδιοριζόμενες κατηγορίες πρέπει να ορίζονται κατά τρόπο συνεπή και αντικειμενικώς δικαιολογημένο. Εξάλλου, για την εκτίμηση της σοβαρότητας της παραβάσεως, λαμβάνονται υπόψη, μεταξύ άλλων, ανάλογα με την περίπτωση, ο όγκος και η αξία των εμπορευμάτων που αποτελούν το αντικείμενο της παραβάσεως, καθώς και το μέγεθος και η οικονομική ισχύς της επιχειρήσεως και, συνεπώς, η επιρροή που αυτή μπόρεσε να ασκήσει επί της αγοράς. Εξ αυτού έπεται, αφενός, ότι η Επιτροπή μπορεί να λάβει υπόψη της, για τον καθορισμό του προστίμου, τόσο τον συνολικό κύκλο εργασιών της επιχειρήσεως, που αποτελεί ένδειξη, έστω κατά προσέγγιση και ατελή, του μεγέθους και της οικονομικής ισχύος της, όσο και το ποσοστό του κύκλου εργασιών που προέρχεται από τα εμπορεύματα που συνιστούν το αντικείμενο της παραβάσεως και που μπορεί, ως εκ τούτου, να είναι ενδεικτικό της εκτάσεως της παραβάσεως αυτής. Αφετέρου, δεν πρέπει να προσδίδεται στα αριθμητικά αυτά στοιχεία δυσανάλογη σημασία σε σχέση με τα άλλα στοιχεία εκτιμήσεως και, κατά συνέπεια, ο ορθός καθορισμός του προστίμου δεν μπορεί να είναι αποτέλεσμα απλού υπολογισμού στηριζόμενου στον συνολικό κύκλο εργασιών.

Εφόσον, για τον προσδιορισμό της σχέσεως μεταξύ των επιβλητέων προστίμων, απαιτείται να χρησιμοποιηθεί ως βάση ο κύκλος εργασιών των επιχειρήσεων που εμπλέκονται στην ίδια παράβαση, επιβάλλεται να καθοριστεί το χρονικό διάστημα που πρέπει να ληφθεί υπόψη κατά

τρόπον ώστε οι αντίστοιχοι κύκλοι εργασιών να είναι όσο το δυνατόν συγκρίσιμοι. Επομένως, μια συγκεκριμένη επιχείρηση δεν μπορεί να αξιώσει από την Επιτροπή να στηριχθεί, ως προς αυτήν, σε χρονικό διάστημα διαφορετικό από εκείνο που εν γένει λαμβάνεται υπόψη, εκτός αν αποδείξει ότι ο κύκλος εργασιών τον οποίο πραγματοποίησε κατά το διάστημα αυτό δεν αποτελεί, για συγκεκριμένους λόγους, ένδειξη του αληθούς της οικονομικού μεγέθους και της οικονομικής της ισχύος, ούτε της εκτάσεως της παραβάσεως που διέπραξε.

(βλ. σκέψεις 131, 133)

8. Η εξουσία της Επιτροπής να επιβάλλει πρόστιμα στις επιχειρήσεις που εκ προθέσεως ή εξ αμελείας διαπράττουν παράβαση των διατάξεων του άρθρου 81 ΕΚ συνιστά ένα από τα μέσα που διαθέτει η Επιτροπή προς εκπλήρωση της αποστολής επιβλέψεως που της έχει ανατεθεί από το κοινοτικό δίκαιο, αποστολή που περιλαμβάνει το καθήκον ασκήσεως μιας γενικής πολιτικής με στόχο την εφαρμογή στον τομέα του ανταγωνισμού των αρχών που καθορίζονται στη Συνθήκη και τον προανατολισμό της συμπεριφοράς των επιχειρήσεων προς αυτή την κατεύθυνση. Συνεπώς, για να εκτιμήσει τη σοβαρότητα της παραβάσεως ενόψει του καθορισμού του προστίμου, η Επιτροπή οφείλει να μεριμνά ώστε οι ενέργειές

της να έχουν αποτρεπτικό αποτέλεσμα, κυρίως για τις μορφές παραβάσεων που είναι ιδιαίτερα επιβλαβείς για την πραγμάτωση των στόχων της Κοινότητας.

Γ' αυτό, το ύψος του προστίμου πρέπει να προσαρμόζεται κατάλληλα, ώστε να λαμβάνεται υπόψη η επιδιωκόμενη επίπτωση επί της επιχειρήσεως στην οποία επιβάλλεται το εν λόγω πρόστιμο, τούτο δε προκειμένου αυτό να μην καθίσταται αμελητέο ή, αντιθέτως, υπερβολικά υψηλό, ιδίως σε σχέση με την οικονομική δυνατότητα της οικείας επιχειρήσεως, σύμφωνα με όσα επιβάλλονται, αφενός, από την ανάγκη εξασφάλισης της αποτελεσματικότητας του προστίμου και, αφετέρου, από την αρχή της αναλογικότητας. Μια μεγάλη επιχείρηση, η οποία διαθέτει σημαντικούς οικονομικούς πόρους σε σχέση με τα άλλα μέλη της συμπράξεως, μπορεί να χρησιμοποιήσει ευκολότερα τους αναγκαίους πόρους για την πληρωμή του προστίμου της, γεγονός που δικαιολογεί, ενόψει της εξασφάλισης επαρκώς αποτρεπτικού αποτελέσματος του προστίμου, την επιβολή, ιδίως με την εφαρμογή συντελεστή προσαυξήσεως, προστίμου αναλογικά πολύ υψηλότερου σε σχέση με αυτό που επιβάλλεται για την ίδια παράβαση, εφόσον τη διαπράττει επιχείρηση που δεν διαθέτει τέτοιους πόρους. Ειδικότερα, ο συνυπολογισμός του συνολικού κύκλου εργασιών κάθε μετέχουσας σε σύμπραξη επιχειρήσεως αποτελεί πρόσφορο στοιχείο για τον καθορισμό του ποσού του προστίμου.

Το αποτρεπτικό αποτέλεσμα που θεμιτώς επιδιώκει η Επιτροπή κατά τον καθορισμό του ποσού του προστίμου σκοπεί να διασφαλίσει την εκ μέρους των επιχειρήσεων τήρηση των κανόνων ανταγωνισμού που θέτει η Συνθήκη για τις δραστηριότητές τους εντός της Κοινότητας ή του ΕΟΧ. Επομένως, ο αποτρεπτικός χαρακτήρας του προστίμου που επιβάλλεται λόγω παραβάσεως των κοινοτικών κανόνων ανταγωνισμού δεν καθορίζεται μόνο σε σχέση με την ιδιαίτερη κατάσταση της καταδικασθείσας επιχείρησης. Η αρχή αυτή έχει εφαρμογή ιδίως όταν η Επιτροπή προσαυξάνει το πρόστιμο διά της εφαρμογής συντελεστή αποτροπής επί του προστίμου που επιβλήθηκε στην επιχείρηση.

(βλ. σκέψεις 148-151)

9. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν οι εμπλεκόμενες επιχειρήσεις προς σύσταση τραπεζικής εγγυήσεως, καλύπτουσας το ποσό του επιβληθέντος σε αυτές προστίμου, δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως αναγκαία έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν οι διάδικοι λόγω της δίκης και, ως εκ τούτου, δεν αναζητούνται, κατά την έννοια του άρθρου 91 του Κανονισμού Διαδικασίας.

(βλ. σκέψη 172)